

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан філософського факультету

КАРПЕНКО І.В.

(вказати П.І.Б. керівника)

16 червня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський) _____
галузь знань _____ 03 гуманітарні науки _____
спеціальність _____ 033 «Філософія» _____
освітня програма _____ Філософія, Європейські студії _____
вид дисципліни _____ обов'язкова _____
факультет _____ філософський _____

2023 / 2024 навчальний рік

Робочу програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету:

«16» червня 2023 року, протокол №6

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Абашнік В.О., доктор філософських наук, професор, професор кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада.

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Протокол від «01» червня 2023 року №10

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

(підпис)

Перепелиця О.М.
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми (керівником проектної групи) _____

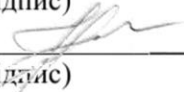
Філософія, Європейські студії
назва освітньої програми

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми (керівник проектної групи) _____

(підпис)

Прокопенко В.В.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Загурська Н.В.
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол від «14» червня 2023 року №10

Голова науково-методичної комісії філософського факультету

(підпис)

Голіков С.О.
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія Нового часу» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки перший (бакалаврський) рівень вищої освіти спеціальності 033 – Філософія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія Нового часу» є формування у студентів розгорнутого уявлення про філософські напрямки та традиції періоду Нового часу, забезпечення глибокого розуміння особливостей філософських поглядів окремих мислителів та їх ролі у тогочасній та сучасній філософії.

1.2. Основними завданнями навчальної дисципліни «Філософія Нового часу» є:

- освоєння студентами основ філософського знання, введення їх в коло філософських проблем Нового часу;
- ознайомлення студентів із сучасними дослідженнями Філософії Нового часу;
- сприяння виробленню навиків філософування, роботи над філософськими текстами;
- засвоєння студентами категоріального апарату філософського знання цієї епохи;
- формування у студентів системи знань щодо сутності та суспільного значення філософії вказаного періоду;

1.3. Кількість кредитів

Навчальним планом на вивчення дисципліни «Філософія Нового часу» передбачено 5 кредитів (ECTS) за *денною формою* навчання та 6 кредитів за *заочною формою* навчання.

1.4. Загальна кількість годин

Навчальним планом на вивчення дисципліни «Філософія Нового часу» передбачено 150 годин на *денній формі навчання*, з них: 32 години лекцій, 32 години семінарських занять, 86 годин для самостійної роботи; та 180 годин на *заочній формі навчання*, з них: 10 годин лекцій, 8 годин семінарських занять, 162 години для самостійної роботи.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання

Рік підготовки	
3-й	3-й
Семестр	
5-й	5/6-й
Лекції	
32 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	8 год.
Лабораторні заняття	
0 год.	0 год.
Самостійна робота	
86 год.	162 год.
Індивідуальні завдання	
0 год.	

1.6. Заплановані результати навчання

За підсумками вивчення навчальної дисципліни «Філософія Нового часу» студенти повинні:

знати:

- основні здобутки щодо вирішення проблем філософії Нового часу,
- головні теоретичні положення та відкриття мислителів Нового часу;
- особливості методологічних аспектів філософії Нового часу;
- найновіші досягнення історико-філософських досліджень цього періоду;

уміти:

- володіти навиками, формами і методами роботи з філософськими текстами, методологією наукового дослідження;
- встановлювати, відтворювати та інтерпретувати філософські проблеми, ідеї, концепції, теорії, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;
- застосовувати принципи історизму, науковості;
- систематизувати, аналізувати, порівнювати теоретичний матеріал, робити висновки та узагальнення;
- практично реалізувати набуті знання, презентувати власну інтерпретацію філософсько-світоглядних ідей, орієнтуватися у науковій періодизації історії філософії;
- організувати свою діяльність із застосуванням знань, набутих під час вивчення даного навчального курсу;
- з урахуванням набутих знань сформулювати свідому громадянську позицію.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ №1. Західна філософія у XVII ст.

Тема 1. Виникнення нового типу філософствування

Зміна філософської парадигми на початку XVII-го ст. Роль аналітичного методу Галілео Галілея (1564–1642) у становленні нової наукової парадигми. Внесок природознавців у розвиток філософського знання (Йоганнес Кеплер, Вільям Гарвей, Ісаак Ньютон). Емпіризм та раціоналізм.

Тема 2. Емпіризм Френсіса Бекона

Ідея великого відновлення наук Френсіса Бекона (1561–1626). «Новий органон». Класифікація знання та місце в ньому філософії. «Руйнівна частина» методології Френсіса Бекона: критика «ідолів» (привидів). Розробка Френсісом Беконем індуктивного методу. Теорія та практика у вченні Френсіса Бекона. Суспільно-політичні погляди Френсіса Бекона («Нова Атлантида»).

Тема 3. Раціоналізм Рене Декарта

Рене Декарт (1596–1650) як засновник раціоналістичної філософії Нового часу. Основи метафізики Рене Декарта. Cogito ergo sum. Декартівський принцип універсального сумніву: обґрунтування і організація знання. Натурфілософія Рене Декарта. Особливості психології Декарта. Основні риси моралі за Декартом. Докази існування Бога у філософії Рене Декарта.

Тема 4. Картезіанство та його критика

П'єр Гассенді (1592–1655) та критика раціональної концепції знання. Блез Паскаль (1623–1662): логічні та релігійно-філософські погляди, «філософія серця». Особливості «Логіки Пор-Рояль» (1662). Картезіанство Балтазара Беккера (1634–1698). П'єр Бейль (1647–1706): картезіанські впливи та скептицизм, «Історичний та критичний словник» (1695–1697). Оказіоналізм як подальший розвиток картезіанства. Арнольд Гейлінкс (1624–1669): головні риси теорії пізнання та етики. Ніколя Мальбранш (1638–1715): особливості гносеології, моралі та релігійної філософії.

Тема 5. Політична філософія Томаса Гоббса

Проблема пізнання у філософії Томаса Гоббса (1588–1679). Вчення про природу, людину та Бога. «Левіафан» (1651) та договірна теорія права Т. Гоббса. Особливості твору «Бегемот» (1681). Етичні погляди Т. Гоббса. Томас Гоббс та природне право Гуго Гроція (1583–1645). Послідовники політичної філософії Томаса Гоббса: Джеймс Гаррінгтон (1611–1677), Пітер де ля Кур (1618–1685), Йоган де Віт (1625–1672).

Тема 6. Раціональна філософія Бенедикта Спінози

Вчення Бенедикта Спінози (1632–1677) про субстанцію, атрибути, модуси. Теорія афектів. Проблема свободи та детермінізму у філософії Спінози. Критика релігії.

Філософія моралі Спінози та його вчення про державу. «Спір про спінозизм» у XVIII ст.: Готхольд Ефраїм Лессінг, Мозес Мендельсон, Фрідріх Якобі. Впливи Спінози на науковчення Й.Г. Фіхте та дискусії в рамках німецького ідеалізму.

Розділ №2. Філософія епохи Просвітництва

Тема 7. Характеристика філософії епохи Просвітництва

Загальна характеристика епохи Просвітництва і розвитку філософії цієї доби: ідеал розуму, сенсуалізм, ідея природного права, рівності людей, релігійна терпимість, толерантність, проблема співвідношення необхідності та випадковості, фаталізму та свободи волі.

Тема 8. Філософія Джона Локка

Головні риси філософії Джона Локка (1632–1704). Критика раціоналізму Джоном Локком. Основи емпіричної теорії пізнання. Головні риси етичного та педагогічного вчення Джона Локка. Філософія права та розвиток Джоном Локком ідей лібералізму, його впливи у Європі та США у XVIII-му ст. Ідея толерантності у вченні Джона Локка та її сприйняття просвітниками.

Тема 9. Монадологія та теодицея Г.В. Ляйбніця

Загальна характеристика творчості Готфріда Вільгельма Ляйбніця (1646–1716). Монадологія Ляйбніця: основні риси. Проблема верховної монади. Закони логіки. Вчення Ляйбніця про теодицею. Особливості філософії права Г.В. Ляйбніця та роль в ній «права розуму» (нім. Vernunftrecht) Самуеля Пуфендорфа. «Ляйбніце-вольфганська філософія». Ідеї Г.В. Ляйбніця в Україні. Дослідження спадщини Г.В. Ляйбніця на початку XXI-го ст. у рамках проектів та конгресів Міжнародного товариства ім. Г.В. Ляйбніця (м. Ганновер, ФРН).

Тема 10. Філософія епохи Просвітництва у Франції

Основні риси філософії французького Просвітництва. Політико-правове вчення Шарля Монтеск'є. Філософські витоки та основні риси соціально-політичного вчення Жана-Жака Руссо. Ідеал держави Руссо як реалізація розуму. Енциклопедизм Дені Дідро та Жана-Баптіста Лерона Д'Аламбера. Соціальна філософія Вольтера та його критика релігії і церкви.

Тема 11. Філософія епохи Просвітництва у Англії та Шотландії

Характеристика філософії англійського Просвітництва. Гносеологічна теорія Джорджа Берклі. Деїзм у Англії (Джон Толанд). Проблеми пізнання та скептицизм у творі Давида Юма «Дослідження людського пізнання». «Трактат про людську природу» Д. Юма. Соціально-політична концепція Юма. Етичні вчення Ентоні Ешлі Купера Шефтсбері та Френсіса Хатчесона. Філософія «здорового глузду» (Томас Рід, Джеймс Бітті, Дугальд Стюарт).

Тема 12. Філософія Просвітництва у Німеччині

Особливості філософії німецького Просвітництва та її головні представники (Мозес Мендельсон, Готхольд Ефраїм Лессінг, Христоф Фрідріх Ніколаї, Йоганн Георг Зульцер). Основні риси філософської системи Християна Вольфа (1679–1754). Вольфіанство у Німеччині та Європі (Більфінгер, Готшед, Тюмміг, Баумгартен, Баумайстер). Філософія в рамках пієтизму (Християн Томазій, Август Германн Франке, Йоганн Франц Будде(ус), Андреас Рюдігер, Ніколаус Геронімус Гундлінг), критики Християна Вольфа (Християн Август Крузій, Йоганн Генріх Ламберт) та представники еkleктизму (Християн Гарве, Йоганн Георг Генріх Федер, Йоганн Ніколаус Тетенс). Впливи вольфіанства в Україні у XVIII ст. та сьогоденні дослідження спадщини Християна Вольфа.

Розділ №3. Філософія історії, містичні, матеріалістичні та гендерні напрямки Нового часу

Тема 13. Філософія історії Нового часу

Христоф Целларіус (1638–1707): особливості періодизації універсальної історії. Джамбатіста Віко (1668–1744): основні риси життєвого та творчого шляху. Критика Д. Віко картезіанства. Робота «Принципи нової науки про загальну природу націй» (1725) Д. Віко та її роль у філософії історії.

Тема 14. Містичні напрямки в період Нового часу

Містична філософія Якоба Бьоме (1575–1624) та перші філософські твори німецькою мовою. Основні риси трактату «Аврора» (1612). Впливи теософії Якоба Бьоме на сучасників. Ідеї Якоба Бьоме у епоху Просвітництва (Йоганн Георг Гаманн). Відголоски вчення Якоба Бьоме про свободу у творчості Шеллінга, Новаліса, Баадера, Гегеля.

Тема 15. Матеріалістичні напрямки Нового часу

Французькі матеріалісти (Етьєн Бонно де Кондильяк, Поль Анрі Гольбах). Жюльєн Офре де Ламетрі та його праця «Людина-машина» (1748). Клод Адріан Гельвецій та його трактат «Про людину, її розумові здібності та її виховання» (1773). Соціально-політичні вчення Марі Жана Антуана Ніколя Каріта де Кондорсе та Габрієля Бонно де Маблі. Політична філософія та революція (Оноре Габрієль Рікеті де Мірабо, Ніколя де Шамфор, Франсуа Ноель (Гракх) Бабоф та ін.).

Тема 16. Права жінки, боротьба проти расизму та дискримінації у політичній філософії Нового часу

Мері Естел (1666–1731): філософія, риторика, виховання та права жінок. Емілі дю Шатле (1706–1749): філософія між Ньютоном, Ляйбніцем та Вольтером. Лаура Бассі (1711–1778) – перша професорка філософії в Європі. Йоганна Шарлотта Унцер (1725–1782) та її праця «Нарис світової мудрості для жінок» (1751). Олімпія де Гуж (1748–1793): політико-філософські трактати проти рабовласництва, расизму та дискримінації. «Декларація прав жінки та

громадянки» (1791) О. де Гуж. Мері Волстонкрафт (1759–1797): основні риси есе «На захист прав жінок» (1792).

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		Л	п	Лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ №1. Західна філософія у XVII ст.												
Тема 1. Виникнення нового типу філософування	7	2	2			3	10	1				9
Тема 2. Емпіризм Френсіса Бекона	8	2	2			4	10		1			9
Тема 3. Раціоналізм Рене Декарта	9	2	2			5	11	1	1			9
Тема 4. Картезіанство та його критика	8	2	2			4	9					9
Тема 5. Політична філософія Томаса Гоббса	9	2	2			5	10	1				9
Тема 6. Раціональна філософія Бенедикта Спінози	9	2	2			5	11	1	1			9
Разом за розділом 1	50	12	12			26	61	4	3			54
Розділ №2. Філософія епохи Просвітництва												
Тема 7. Характеристика філософії епохи Просвітництва	8	2	2			4	9					9
Тема 8. Філософія Джона Локка	7	2	2			3	10	1				9
Тема 9. Монадологія та теодицея Г.В. Ляйбніця	8	2	2			4	11	1	1			9
Тема 10. Філософія епохи Просвітництва у Франції	9	2	2			5	10		1			9
Тема 11. Філософія епохи Просвітництва у Англії та Шотландії	9	2	2			5	10	1				9
Тема 12. Філософія Просвітництва у	9	2	2			5	11	1	1			9

Німеччині												
Разом за розділом 2	50	12	12			26	61	4	3			54
Розділ №3. Філософія історії, містичні, матеріалістичні та гендерні напрямки Нового часу												
Тема 13. Філософія історії Нового часу	12	2	2			8	13	1				12
Тема 14. Містичні напрямки в період Нового часу	12	2	2			8	12					12
Тема 15. Матеріалістичні напрямки Нового часу	12	2	2			8	15		1			14
Тема 16. Права жінки, боротьба проти расизму та дискримінації у політичній філософії Нового часу	14	2	2			10	18	1	1			16
Разом за розділом 3	50	8	8			34	58	2	2			54
Усього годин	150	32	32			86	180	10	8			162

4. Теми семінарських занять

Назва теми	Години ден. заочн.	
1. Зміна філософської парадигми на початку XVII-го ст.	2	1
2. Емпіризм Френсіса Бекона (1561–1626)	2	1
3. Рене Декарт (1596–1650) як засновник раціоналістичної філософії Нового часу	2	1
4. Блез Паскаль (1623–1662): логічні та релігійно-філософські погляди («філософія серця»)	2	1
5. «Левіафан» (1651) та договірна теорія права Томаса Гоббса	2	1
6. Раціоналізм Бенедикта Спінози (1632–1677)	2	1
7. Головні риси філософії Джона Локка (1632–1704)	2	1
8. Монадологія Ляйбніця: основні риси	2	1
9. Філософські погляди Вольтера	2	1
10. Енциклопедизм Д. Дідро та Ж.-Б. Д'Аламбера	2	1
11. Філософські витоки та основні риси соціально-політичного вчення Ж.-Ж. Руссо	2	1

12. Проблеми пізнання та скептицизм у творі Давида Юма «Дослідження людського пізнання»	2	1
13. Основні риси філософської системи Християна Вольфа (1679–1754)	2	1
14. Робота Джамбатісти Віко «Принципи нової науки про загальну природу націй» (1725) та її роль у філософії історії	2	1
15. К. Гельвецій та його трактат «Про людину, її розумові здібності та її виховання» (1773)	2	1
16. Олімпія де Гуж (1748–1793): політико-філософські трактати проти рабовласництва, расизму та дискримінації. «Декларація прав жінки та громадянки» (1791).	2	1

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	Опрацювання лекційних матеріалів	10	60
2	Підготовка до семінарських занять	38	50
3	Підготовка до контрольних робіт	30	40
4	Підготовка до підсумкової роботи	8	12
	Разом	86	162

Самостійна робота студентів – це спланована пізнавальна, організаційно і методично направлена діяльність, яка здійснюється без прямої допомоги викладача на досягнення результату. Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної дисципліни може виконуватися у бібліотеці, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах, у домашніх умовах. Рекомендується перевіряти засвоєння найважливіших і найскладніших питань у формі співбесіди з викладачем.

Самостійна робота студентів передбачає:

- самостійне вивчення частини курсу шляхом конспектування лекцій, написання рефератів, повідомлень, презентацій, виступів на семінарських заняттях;
- роботу з підручником, науковою літературою, вивчення нормативних документів, роботу з історичними документами;
- поза-аудиторну роботу (участь у пошукових і наукових дослідженнях, обговорення важливих наукових питань на студентських конференціях; участь в олімпіадах, конкурсах).

Мета самостійної роботи:

- засвоєння програмного матеріалу з дисципліни;
- формування умінь і навичок самостійної розумової праці;

- розвиток творчих здібностей та активізація розумової діяльності студентів;
- формування у студентів потреби безперервного самостійного поповнення знань як необхідної умови професійного становлення.

Завдання самостійної роботи:

- навчання студентів самостійно працювати з різними джерелами інформації;
- творче сприйняття і осмислення навчального матеріалу.

Організація самостійної роботи студентів. Зміст самостійної роботи студентів з дисципліни «Філософія Нового часу» визначається навчальною та робочою навчальною програмою вивчення дисципліни. На самостійну роботу виноситься частина теоретичного матеріалу. Контроль опрацювання навчального матеріалу, винесеного на самостійну роботу, проводиться викладачем на семінарських, практичних заняттях та під час модульного поточного контролю. Для студентів проводяться консультації згідно графіка.

6. Індивідуальні завдання

З метою закріплення та розширення теоретичних знань і практичних навичок індивідуальне заняття може бути рекомендовано тим студентам, які своєчасно та вправно виконують програму та мають бажання підготуватися до студентської конференції чи написання тез, статті, есе.

7. Методи навчання

Основними методами навчання в рамках даного курсу є: метод проблемного викладу, пояснювально-ілюстративний метод, евристичний метод, дослідницький метод, дискусійний метод.

8. Методи контролю

В режимі *онлайн* – контроль підготованих студентами презентацій-виступів та повідомлень-виступів на семінарських заняттях (поточний контроль), оцінка за виконання практичних завдань, індивідуального завдання (рецензія), оцінка підсумкової письмової роботи (іспиту) студентів (підсумковий контроль).

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання					Екзамен (залікова робота)	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Індивідуальне завдання	Разом		

20	20	20	-	60	40	100
----	----	----	---	----	----	-----

Для допуску до складання підсумкового контролю (заліку, або екзамену) здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 10 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи, індивідуального завдання.

Критерії оцінювання навчальних досягнень (для письмової роботи, іспиту)

Відмінно – виконання завдання лише з невеликою кількістю помилок стилістичного чи фактичного характеру;

Добре – завдання в цілому виконано, але допущено кілька помилок логічного чи фактичного характеру;

Задовільно – виконання завдання задовольняє мінімальним вимогам, допущено велику кількість серйозних помилок логічного чи фактичного характеру;

Незадовільно – завдання не виконано, або виконано частково з грубими помилками логічного і фактичного характеру.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для іспиту	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Теми для написання курсових робіт з «Філософії Нового часу»

В рамках вивчення даного курсу «Філософія Нового часу» передбачено написання студентами курсових робіт. Студенти самостійно обирають одну з нижче вказаних тем для своєї курсової роботи та консультуються з викладачем щодо всіх питань, які пов'язані з її написанням. Крім перерахованих далі у списку тем, студенти можуть обрати іншу тему, яка відповідає даному курсу «Філософії Нового часу», та до початку роботи над цією темою обов'язково узгодити її з викладачем. Курсову роботу необхідно здати для перевірки викладачеві, або на кафедру в установлений термін. Орієнтовний список тем для написання курсових робіт:

1. Філософія та природничі науки на початку Нового часу
2. Емпіризм Френсіса Бекона

3. Раціоналізм Рене Декарта
4. Головні риси філософії Томаса Гоббса
5. Теорія суспільного договору Томаса Гоббса
6. Етичне вчення Бенедикта Спінози
7. Теорія пізнання Джона Локка
8. Філософсько-правова доктрина Джона Локка
9. Особливості філософії права Самуеля Пуфендорфа
10. Монадологія Г.В. Ляйбніца
11. Основні риси вчення Г.В. Ляйбніца про теодіцею
12. Раціоналізм Християна Вольфа
13. Філософсько-правове вчення Християна Томазія
14. Деїзм у Англії: Джон Толанд
15. Етичні вчення Е. Шефтсбері та Ф. Хатчесона
16. Філософія історії Джамбатісти Віко
17. Характеристика філософії епохи Просвітництва
18. Політико-правове вчення Шарля Монтеск'є
19. Основні риси філософії та концепція держави Ж.-Ж. Руссо
20. Енциклопедизм Д. Дідро та Ж. Д'Аламбера
21. Філософія французьких матеріалістів
22. Суспільно-політичне вчення Вольтера
23. Теорія пізнання Давида Юма
24. Філософсько-правова концепція Давида Юма
25. Філософія «здорового глузду» (Т. Рід, Д. Бітті, Д. Стюарт)
26. Впливи містичної філософії Якоба Бьоме у 17 ст. та 18 ст.
27. Особливості філософії німецького Просвітництва
28. Олімпія де Гуж про гендерну рівність
29. Гендерні аспекти творчості Мері Волстонкрафт
30. Лаура Бассі – перша професорка філософії в Європі

11. Питання до іспиту з курсу «Філософія Нового часу»

1. Філософія на початку Нового часу
2. Френсіс Бекон та емпіризм
3. Рівність та справедливість у «Новій Атлантиді» Френсіса Бекона
4. Рене Декарт та раціоналізм
5. Ніколя Мальбранш і окказіоналізм
6. Арнольд Гейлінкс та філософія в Нідерландах
7. Характеристика філософії Томаса Гоббса
8. Вчення Томаса Гоббса про суспільний договір
9. Головні риси етики Бенедикта Спінози
10. Моральне вчення Блеза Паскаля
11. Особливості теорії пізнання Джона Локка
12. Філософсько-правове вчення Джона Локка

13. Філософія права Самуеля Пуфендорфа
14. Монадологія Г.В. Ляйбніця
15. Вчення Г.В. Ляйбніця про теодицею
16. Раціоналізм Християна Вольфа
17. Прихильники філософії Християна Вольфа
18. Вольфіанство в Україні у 18-му ст.
19. Джамбатіста Віко та філософія Просвітництва в Італії
20. Філософсько-правове вчення Християна Томазія
21. Характеристика філософії епохи Просвітництва
22. Політико-правова доктрина Шарля Монтеск'є
23. Філософія та вчення про державу Ж.-Ж. Руссо
24. Енциклопедизм Д. Дідро та Ж. Д'Аламбера
25. Французькі матеріалісти (Гольбах, Ламетрі та ін.)
26. Суспільно-політичне вчення Вольтера
27. «Про людину, її розумові здібності та її виховання» К.А. Гельвеція
28. Теорія пізнання Давида Юма
29. Філософсько-правова концепція Давида Юма
30. Е.Б. де Кондільяк та сенсуалізм
31. Філософія «здорового глузду» (Т. Рід, Д. Бітті, Д. Стюарт)
32. Френсіс Хатчесон та філософія шотландського Просвітництва
33. Особливості філософії німецького Просвітництва
34. Головні риси філософії Й.Ф. Будде
35. Гносеологія Й.Н. Тетенса
36. Теорія пізнання Й.Г. Ламберта
37. Г.Е. Лессінг та ідея толерантності
38. Суб'єктивний ідеалізм Дж. Берклі
39. Філософія в Австрії у 17-му та 18-му ст.
40. Томас Пейн та американське Просвітництво
41. Головні риси філософії французького Просвітництва
42. Політична філософія Олімпії де Гуж
43. Філософські аспекти творчості Мері Волстонкрафт

12. Рекомендована література

12.1. Періоджерела

1. Вольтер. Вибрані твори / пер. Л. Івченко. Харків, Київ: Література і мистецтво, 1932. 255 с.
2. Вольтер. Кандід. Вавілонська царівна / пер. з французької за редакцією Миколи Терещенко. Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1955. 167 с.
3. Вольтер. Кандід: філософські повісті: пер. з фр.; [передм. та прим. Я.І. Кравця]; Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шеченка Нац. акад. наук України. Харків: Фоліо, 2011. 410 с.

4. Вольтер. Кандід, або оптимізм: філософ. повість; [пер. з фр. В. Підмогильного за ред. М. Терещенка ; прим. Я.І. Кравця]. Харків: Фоліо, 2017. 122, [1] с.
5. Вольтер. Орлеанська діва: поема; [пер. з фр., прим. М.Т. Рильського]. Харків: Фоліо, 2017. 377, [2] с.
6. Гельвецій К.А. Про людину, її розумові здібності та її виховання / пер. з франц. В. Підмогильний. Київ: «Основи», 1994. 416 с.
7. Гоббс Т. Бегемот. Переклад з англійської, упорядкування, передмова, примітки: Лев Білас. Київ: Абрис, 1996. 336 с.
8. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної; пер. з англ. Р. Димерець [та ін.]; наук. ред. Т. Польська. Київ: Дух і Літера, 2000. 600 с.
9. Гольбах П. Кишенькове богослов'я / Переклад на українську мову. Київ: Політвидав, 1980. 192 с.
10. Г'юм Д. Трактат про людську природу: Спроба запровадження експериментального методу міркування про об'єкт моралі. З англійської переклав Павло Насада. Київ: Видавництво «Всесвіт», 2003. 552 с.
11. Декарт Р. Геометрія і філософія. (На честь 400-ліття з дня народження великого філософа і математика): навч. посібник для учнів; ред., пер., адапт., передм. і вступ. ст. В. О. Тадеєв. 2. вид. Тернопіль: Підручники & посібники, 2002. 80 с.
12. Декарт Р. Метафізичні розмисли; пер. з фр. З. Борисюк, О. Жупанський; ред. П. Соколовський. Київ: «Юніверс», 2000. 304.
13. Декарт Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямовувати свій розум і відшукувати істину в науках; пер. В. Андрушко, С. Гатальська. Київ: ТанDEM, 2001. 101 с.
14. Дідро Д. Вибрані твори. Том I. Черниця. Небіж Рамо / Переклад В. Підмогильного. Харків: Радянська література, 1933. 308 с.
15. Дідро Д. Вибрані твори. Том II. Жак-Фаталіст і його пан / Переклад В. Підмогильного. Харків: Радянська література, 1933. 274 с.
16. Дідро Д. Жак-Фаталіст; пер. В. Підмогильний; Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Харків: Фоліо, 2007. 447 с.
17. Дідро Д. Жак фаталіст і його пан / Повний текст у перекладі Івана Кошелівця. Мюнхен: Сучасність, 1970. 280 с.
18. Дідро Д. Парадокс про актора; пер. з франц. М. Іванова. Київ: Мистецтво, 1966. 146 с.
19. Лессінг Г.Е. Байки у прозі; пер. з нім. І.М. Артемчук. Київ: Вітчизна, 2008. 64 с.
20. Лессінг Г.-Е. Лаокоон. Київ: Мистецтво, 1968. 290 с.
21. Лессінг Г.-Е. Мінна фон Барнгельм. Емілія Галотті. Лаокоон; пер. з нім. Київ: Дніпро, 1976. 333 с.
22. Лок Д. Два трактати про врядування / пер. з англ. О. Терех, Р. Димерець. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 264 с.
23. Лок Д. Два трактати про правління / пер. з англ. Павло Содомора. Київ: Наш Формат, 2020. 308, [1] с.

24. Локк Д. Розвідка про людське розуміння: у 4-х кн.; пер. з англ. Н. Бордукова. Харків: Акта, 2002. Кн. 1. 152 с.
25. Локк Д. Розвідка про людське розуміння: у 4-х кн.; пер. з англ. Н. Бордукова. Харків: Акта, 2002. Кн. 2: Про ідеї. 608 с.
26. Локк Д. Розвідка про людське розуміння: у 4-х кн.; пер. з англ. Н. Бордукова. Харків: Акта, 2002. Кн. 3: Про слова. 248 с.
27. Локк Д. Розвідка про людське розуміння: у 4-х кн.; пер. з англ. Н. Бордукова. Харків: Акта, 2002. Кн. 4: Про знання і ймовірність. 408 с.
28. Ляйбніц Г.В. Монадологія / Пер. П. Бартусяк. *Sententiae*. 2013. № 1 (XXVIII). С. 151–177.
29. Мальбранш Н. Про пошук істини = *De la recherche de la verite*: міркування про природу людського розуму й спосіб, у який його слід використовувати аби уникати заблудження в науках / пер. з фр., прим. та комент. О. Хома ; відп. ред. О. В. Жадан. Київ: Port-Royal, 2001. Т. 1. 408 с.
30. Мальбранш Н. Про пошук істини = *De la recherche de la verite* : міркування про природу людського розуму й спосіб, у який його слід використовувати аби уникати заблудження в науках / пер. з фр., прим. та комент. О. Хома ; відп. ред. О. В. Жадан. Київ: Port-Royal, 2001. Т. 2. 282 с.
31. Паскаль Б. Думки про релігію. Львів: Місіонер, 1995. 170 с.
32. Пейн Т. Права людини; пер. з англ. І. Савчак. Львів: Літопис: Центр гуманітарних досліджень Львівського національного ун-ту ім. І.Франка, 2000. 283 с.
33. Русо Ж.-Ж. Вибрані трактати / пер. з фр., вступ. стаття, комент. і прим. О. Йосипенко, С. Йосипенка, О. Хоми. Харків: Фоліо, 2019. 604 с.
34. Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду або Принципи політичного права; склад., пер. з фр., заключ. ст., комент., дов. матеріали О.І. Хома ; Ін-т філос. НАН України, Вінниц. держ. техн. ун-т. Київ: Port-Royal, 2001. 348 с.
35. Руссо Ж.-Ж. Сповідь [автобіогр. роман]; [пер. В.М. Верховня]. Київ: Техніка, 2013. 634, [2] с.
36. Руссо Ж.-Ж. Сповідь; [пер. з фр. В.М. Верховня]; Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Харків: Фоліо, 2014. 664, [1] с.
37. Спіноза Б. Теологічно-політичний трактат. Харків: Фоліо, 2018. 410 с.
38. Спіноза Б. Теологічно-політичний трактат; пер. В. Литвинов; вступ. слово, примітки, словник імен, назв, термінів В. Литвинов. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2003. 237 с.

12.2. Основна література

1. Абашнік В.О. Християн Вольф та Європейське Просвітництво. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. Харків 2007. № 1 (5). С. 107–110.
2. Абашнік В.О. Вольф Християн. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 томах. Том 2: Філософія права / Ред. С. І. Максимов*. Харків: Право, 2017. С. 109–112.

3. Абашнік В.О. Ляйбніц Готтфрід Вільгельм. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 томах. Том 2: Філософія права* / Ред. С.І. Максимов. Харків: Право, 2017. С. 433–437.
4. Абашнік В.О. Пуфендорф Самуель. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 томах. Том 2: Філософія права* / Ред. С.І. Максимов. Харків: Право, 2017. С. 717–721.
5. Абашнік В.О. Томазій Християн. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 томах. Том 2: Філософія права* / Ред. С.І. Максимов. Харків: Право, 2017. – С. 867–871.
6. Абашнік В.О. Християн Томазій (1655–1728) як новатор сучасної правової культури та освіти юристів. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. Харків: ХЕПУ, 2005. № 1 (2). С. 171–176.
7. Абашнік В.О. Гідність людини: історія та сьогодення. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету / Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції «Сучасні проблеми права, економіки та гуманітаристики», 27–28 квітня 2018 року*. Харків: ХЕПУ, 2018. №1 (20). С. 6–11.
8. Абашнік В.О. Толерантність: філософсько-правові аспекти. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. Харків: ХЕПУ, 2019. №1 (22). С. 106–114.
9. Абашнік В. Готфрід Вільгельм Ляйбніц (1646–1716): між філософією, юриспруденцією та бібліотекою. *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі: матеріали IV науково-практичної конференції (Харків, 26–27 жовтня 2021 р.) / Харк. нац. мед. ун-т ; [редкол.: І.В. Киричок, Н.Д. Гаєва]*. Харків: ХНМУ, 2021. С. 5–10.
10. Абашнік В. Лессінг: (1729–1781): бібліотекар, просвітник, філософ. *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі: матеріали VI науково-практичної конференції (Харків, 25–26 жовтня 2023 р.) / Харк. нац. мед. ун-т ; [редкол.: І.В. Киричок, Н.Д. Гаєва]*. Харків: ХНМУ, 2023. С. 5–10.
11. Антонюк Г.Д. Ідеї раннього Просвітництва в освітньо-культурному просторі України XVII – першої половини XVIII ст. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. 496 с.
12. Бейсад Ж.-М. «Медитації» Декарта у дзеркалі сучасних тлумачень: Жан-Марі Бейсад, Жан-Люк Марйон, Кім Сан Он-Ван-Кун / уклад., [пер. з фр. і латин., дослідн. матеріали] Олег Хома ; [пер. і дослідн. матеріали А. Баумейстер; підгот. оригін. текстів: П. Бартусяк, Ю. Новікова, Т. Полянська ; відп. ред. С. В. Пролеєв, ред. Л. Лисенко] ; [Центр філос. текстології Філософ. ф-ту Київ нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка та ін.]. 2-ге вид., випр. та допов. Київ: Дух і Літера, 2021. 425 с.
13. Брегер Г. Г.В. Ляйбніц (1646–1716) як комунікатор / З німецької мови переклав Володимир Абашнік. *Соціально-філософське осмислення сучасних цивілізаційних процесів: Матеріали Міжвузівського науково-практичного семінару «Соціально-філософські проблеми сучасної цивілізації», присвяченого 100-річчю від дня народження першого завідувача кафедри філософії ХНАДУ Володимира Петровича Шерстнюка (Харків, 23 листопада 2018 р.)*. Харків: ХНАДУ, 2019. С. 104–108.

14. Вимога раціональності: спадщина Рене Декарта у світі сучасної культури / ред. Є. Бистрицький та ін. Київ: Український філософський фонд, 1996. 118 с.
15. Габріель М. Форми скептицизму / З німецької переклав Володимир Абашнік. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. Харків: ХЕПУ, 2014. №1 (16). С. 103–107.
16. Глой К. Френсіс Бекон: розуміння природи / З німецької мови переклав Володимир Абашнік. *Новий органон (1620) та університетська філософія. До 400-річчя виходу трактату «Новий органон» Френсіса Бекона. Матеріали міжнародної наукової конференції, 18–19 грудня 2020 р.* Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. С. 42–48.
17. Довгань А.О. Гносеологічний оптимізм: монада-субстанція Г. Лейбніца і відношення-істина Н. Мальбранша: монографія. Тернопіль: Астон, 2009. 272 с.
18. Карр'є М. Цінності та об'єктивність у науці: від Бекона до сучасності / З німецької мови переклав Володимир Абашнік. *Новий органон (1620) та університетська філософія. До 400-річчя виходу трактату «Новий органон» Френсіса Бекона». Матеріали міжнародної наукової конференції, 18–19 грудня 2020 р.* Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. С. 65–73.
19. Кривуля О.М. Філософія: Навчальний посібник. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. 592 с.
20. Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза: антологія / уклад.: О. Проценко, В. Лісовий; Наук. т-во ім. В.Липинського. 2-ге вид., переробл. Київ: Простір; Смолоскип, 2009. 1123 с.
21. Люк Г. Магдебурзьке право як з'єднуючий європейський культурний феномен / Переклав з німецької мови Володимир Абашнік. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. Харків: ХЕПУ, 2017. №1 (19). С. 80–90.
22. Малівський А.М. Незнаний Декарт. Антропологічний вимір у філософуванні: монографія. Дніпро: ГЕРДА, 2019. 299 с.
23. Мартус Ш. Просвітництво для неспокійних часів / Переклав з німецької мови Володимир Абашнік. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. Харків: ХЕПУ, 2018. №1 (20). С. 83–88.
24. Мюллер-Бальке Т. «Зміна світу шляхом зміни людини» (Август Германн Франке) / З німецької мови переклав Володимир Абашнік. *Людина, суспільство, комунікативні технології. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 22–23 вересня 2017 р.* Харків–Лиман, 2017. С. 63–66.
25. «Новий Органон» (1620) та університетська філософія. До 400-річчя виходу трактату «Новий Органон» Френсіса Бекона». Матеріали міжнародної наукової конференції, 18–19 грудня 2020 р. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. 160 с.
26. Панич О.О. Розвідки з історії скептицизму в британо-американській епістемології. Донецьк: ДонНУ, 2007. Ч. 1: Британська модерна філософія (Гоббс, Локк, Барклі, Х'юм, Рід). 524 с.
27. Рьод В. Метафізика без очевидності / Переклав з нім. Володимир Абашнік. *Проблема раціональності наприкінці ХХ століття. Матеріали V*

Харківських міжнародних Сквородинівських читань (29–30 вересня 1998р.). Харків: Університет внутрішніх справ, 1998. С. 67–76.

28. Рьод В. Філософ як дороговказ? Мораль та етика / Переклав Володимир Абашнік. *Філософія спілкування: філософія, психологія, соціальна комунікація*. Харків: ХНТУСГ ім. П. Василенка, 2016. №9. С. 61–63.

29. Рьод В. Шлях філософії: післямова / Переклав з нім. Володимир Абашнік. *Культура у філософії ХХ століття. Матеріали IV Харківських міжнародних Сквородинівських читань (30 вересня – 1 жовтня 1997р.)*. Харків: Університет внутрішніх справ, 1997. С. 89–92.

30. Рьод В. Шлях філософії: з XVII по XIX століття / Пер. з нім. В. Терлецького та О. Ведрова. Київ: Дух і Літера, 2009. 388 с.

31. Скратон Р. Коротка історія новітньої філософії: Від Декарта до Вітгенштайна / пер. з англ. О. Коваленко. Київ: Основи, 1998. 331 с.

32. Татаркевич В. Історія філософії. Т. 2. Філософія Нового Часу до 1830 року / пер.: О. Гірний, Я. Саноцький. Львів: Свічадо, 1999. 352 с.

33. Цаунштюк Х. Популярна музична культура в епоху Просвітництва / Переклав з німецької мови Володимир Абашнік. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. Харків: ХЕПУ, 2017. №1 (19). С. 91–97.

34. Ціттель К. Френсіс Бекон: велике відновлення / З німецької мови переклав Володимир Абашнік. *Новий органон (1620) та університетська філософія. До 400-річчя виходу трактату «Новий органон» Френсіса Бекона*. Матеріали міжнародної наукової конференції, 18–19 грудня 2020 р. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. С. 136–144.

35. Цьоллер Г. Політична філософія музики Жана-Жака Руссо / Переклав з німецької мови Володимир Абашнік. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. Харків: ХЕПУ, 2017. №1 (19). С. 98–105.

12.3. Допоміжна література європейськими мовами

1. Abaschnik V. Georg Wilhelm Steller (1709–1746) als Religionsphilosoph und Theologe. In: *Steller-Begegnungen. Internationale Konferenz, den 18.–21. Mai 2023, Internationale Georg-Wilhelm-Steller-Gesellschaft, Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Deutschland / Stellerstudien*. Halle, 2023. S. 11, 130–140.

2. Abaschnik V.O. Christian Thomasius im Rechtsdenken Rußlands und der Ukraine im 18. Jahrhundert. In: *Christian Thomasius (1655–1728). Wegbereiter moderner Rechtskultur und Juristenausbildung. Rechtswissenschaftliches Symposium zu seinem 350. Geburtstag an der Juristischen Fakultät der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg*. Hg. von Heiner Lück. Hildesheim, Zürich, New York: Olms, 2006. S. 369–392.

3. Abaschnik V.O. Christian Wolff und die Schulphilosophie in der Ukraine. In: *Christian Wolff und die europäische Aufklärung. Akten des 1. Internationalen Christian-Wolff-Kongresses, Halle (Saale), 4.–8. April 2004. Teil 5. Sektion 10: Wolff und seine Schule, Sektion 11: Wirkungen Wolffs, Sektion 12: Wolff in Halle – Vertreibung und Rückkehr*. Hg. v. Jürgen Stolzenberg und Oliver-Pierre Rudolph. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag, 2010. S. 287–300.

4. Abaschnik V.O. Katholische Aufklärung im Benediktinerkloster Banz. „Harmonie und schwesterliche Eintracht zwischen Bibel und Vernunft“. In: Katholische Aufklärung in Europa und Nordamerika. Hg. v. Jürgen Overhoff u. Andreas Oberdorf (= Das Achtzehnte Jahrhundert. Supplementa, Bd. 25). Göttingen: Wallstein Verlag, 2019. S. 219–235.
5. Abaschnik V.O. „Leibniz als Verteidiger des Christentums“. Die Charkower Universitätstheologie (1804–1920) über Leibniz. In: „Für unser Glück oder das Glück anderer“. Vorträge des X. Internationalen Leibniz-Kongresses, Hannover, den 18.–23. Juli 2016. Hg. von Wenchao Li. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag, 2016. Band II. S. 557–569.
6. Abashnik V.A. Budde, Johann Franz (1667–1729). In: The Bloomsbury dictionary of eighteenth-century German philosophers. Edited by Heiner F. Klemme and Manfred Kuehn. London ; Oxford ; New York ; New Delhi ; Sydney : Bloomsbury Academic, 2016. p. 108–111.
7. Amoroso L. Introduzione alla Scienza nuova di Vico. Pisa: Edizioni ETS, 2011. 182 p.
8. Alquié F. Le cartésianisme de Malebranche. Paris: J. Vrin, 1974. 555 p.
9. Blanc O. Marie-Olympe de Gouges: 1748–1793 : de la “Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne” à la guillotine. Paris : Éditions Tallandier, 2022. 257 p.
10. Broadie A., Smith C. The Cambridge Companion to the Scottish Enlightenment. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. 378 p.
11. Cambier A. Montesquieu et la liberté. Paris: Éditions Hermann, 2010. 276 p.
12. Cassirer E. Die Philosophie der Aufklärung (1932). Hamburg: Meiner, 2007. XXIV, XVI, 408 S.
13. Chappell V. The Cambridge Companion to Locke. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 329 p.
14. Christian Thomasius (1655–1728). Wegbereiter moderner Rechtskultur und Juristenausbildung. Rechtswissenschaftliches Symposium zu seinem 350. Geburtstag an der Juristischen Fakultät der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg. Hg. von Heiner Lück. Hildesheim, Zürich, New York: Olms, 2006. 426 S.
15. Callot E. Six philosophes français du XVIIIe siècle: la vie, l'oeuvre et la doctrine de Diderot, Fontenelle, Maupertuis la Mettrie, d'Holbach, Rivarol. Annecy: Gardet Éditeur, 1963. 214 p.
16. Cuneo T., van Woudenberg, R. The Cambridge Companion to Thomas Reid. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 369 p.
17. Ferstl F. Jacob Boehme – der erste deutsche Philosoph: eine Einleitung in die Philosophie des Philosophus Teutonicus. Berlin: Weißensee-Verl., 2001. 210 S.
18. Gueroult M. Études sur Descartes, Spinoza, Malebranche et Leibniz. Hildesheim: Olms, 1970. 289 S.
19. Haakonssen K. The Cambridge Companion to Adam Smith. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 409 p.
20. Helmers J.H., Janssen G.H. The Cambridge Companion to the Dutch Golden Age. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. 428 p.
21. Israel J. Radical enlightenment: philosophy and the making of modernity 1650–1750. Oxford: Oxford Univ. Press, 2001. XVI, 810 p.

22. Koistinen O. *The Cambridge Companion to Spinoza's Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 323 p.
23. Kondylis P. *Die Aufklärung im Rahmen des neuzeitlichen Rationalismus*. Hamburg: Meiner, 2002. 725 S.
24. Martus S. *Aufklärung. Das deutsche 18. Jahrhundert. Ein Epochenbild*. Rowohlt, Berlin 2015. 1033 S.
25. Newman L. *The Cambridge Companion to Locke's 'Essay Concerning Human Understanding'*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 486 p.
26. Norton D.F., Taylor J. *The Cambridge Companion to Hume*. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 556 p.
27. Peels R., van Woudenberg R. *The Cambridge Companion to Common-Sense Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. 378 p.
28. Peltonen M. *The Cambridge Companion to Bacon*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 372 p.
29. Poser H. *Gottfried Wilhelm Leibniz zur Einführung*. 4. ergänzte Auflage. Hamburg: Junius, 2021. 224 S.
30. Röd W. *Benedictus de Spinoza: Eine Einführung*. Stuttgart : Reclam, 2002. 415 S.
31. Röd W. *Descartes. Die Genese des Cartesianischen Rationalismus*. München: Beck, 1982. 221 S.
32. Schmit Ch. *La philosophie naturelle de Malebranche au XVIIIe siècle : inertie, causalité, petits tourbillons*. Paris: Classiques Garnier, 2020. 809 p.
33. Schneider U.J. *Toleranz und historische Gleichgültigkeit. Zur Geschichtsauffassung der Aufklärung*. In: *Lessing und die Toleranz*. (= Beiträge der vierten Internationalen Konferenz der Lessing Society in Hamburg 1985). S. 115–128.
34. Schneiders W. *Lexikon der Aufklärung: Deutschland und Europa*. München: Beck, 2001. 462 S.
35. Sorell T. *The Cambridge Companion to Hobbes*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 404 p.
36. Springborg P. *The Cambridge Companion to Hobbes's Leviathan*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 534 p.
37. Stollberg-Rilinger B. *Die Aufklärung: Europa im 18. Jahrhundert*. 5. aktualisierte Auflage. Ditzingen: Reclam, 2021. 316 S.
38. Termolle M. *Les pensées de Jean-Jacques Rousseau: établissement, éditions et émissions au XVIIIe siècle : analyse matérielle et textuelle*. Genève: Slatkine érudition, 2017. 553 p.
39. Theis, R., Aichele A. *Handbuch Christian Wolff*. Wiesbaden: Springer, 2018. 356 S.
40. Trousson R. *Denis Diderot, ou, Le vrai Prométhée*. Paris: Tallandier, 2005. 717 p.
41. Trousson R. *Voltaire*. Paris: Tallandier, 2008. 798 p.
42. Weiss D. *The Female Philosopher and Her Afterlives: Mary Wollstonecraft, the British Novel, and the Transformations of Feminism, 1796–1811*. Cham: Springer International Publishing, 2017. 291 p.

43. Winkler K.P. The Cambridge Companion to Berkeley. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 454 p.

13. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Інформаційний портал «Освіта в Україні»: <http://www.osvita.org.ua>
2. Сайт часопису «Філософська думка»: <http://journal.philosophy.ua/news>
3. Сайт часопису «Sententiae»: <https://sententiae.vntu.edu.ua/index.php/sententiae>
4. Сайт часопису «Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна», серія «Філософія. Філософські перипетії»: <https://periodicals.karazin.ua/philosophy/about>
5. Сайт електронної бібліотеки «Чтиво»: <https://chtyvo.org.ua/>
6. Пошукова система філософських та наукових текстів і документів «Bielefeld Academic Search Engine»: <https://www.base-search.net/>
7. Портал філософської та наукової літератури у відкритому доступі «OpenEdition Books»: <https://books.openedition.org/?lang=de>